

Činitelji gospodarstvenog života i razvoja Hrvatske

UVJETI GOSPODARSTVENE STVARNOSTI

■ **Ekonomska struktura**

- ukupnost materijalnih i društvenih činitelja gospodarenja

■ **Ekonomska politika**

- konkretna aktivnost države (vlade) usmjerena na funkcioniranje gospodarstva u državi

■ **Gospodarstveni sustav**

- konkretna organizacija gospodarstva te metode, načini i svi činitelji gospodarenja

Ekonomska struktura

- 1. Demografski činitelji**
- 2. Prirodno-zemljovidni činitelji**
- 3. Proizvedeno društveno bogatstvo**
- 4. Ekonomski odnosi s inozemstvom**
- 5. Društveno ekonomski poredak**

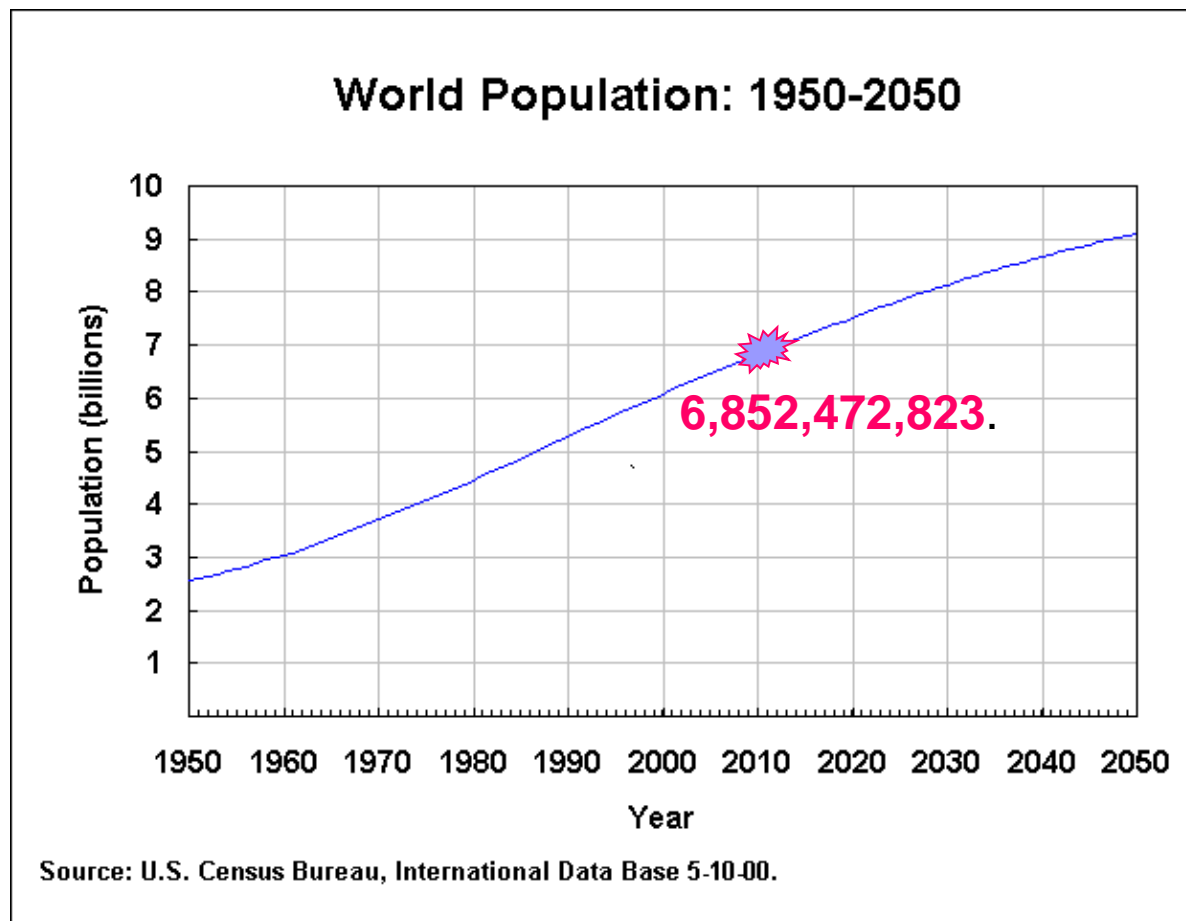
I. Demografija: znanost o stanovništvu

- **Demografija** istražuje i proučava zakonitosti i pravilnosti u kretanju stanovništva, ustanovljuje kakve su vrste te zakonitosti, njihovo kvantitativno i kvalitativno djelovanje i utvrđuje međusobne odnose kretanja stanovništva s drugim društvenim i gospodarskim pojavama.
- Povijest demografije:
  - **Achille Guillard** prvi put koristio riječ demografija 1885. godine u svom djelu “*Elements De Statistique Humaine our Demographie*” (hrv. Elementi statistike o ljudima ili demografija”).

Achille Guillard

Procjena rasta stanovništva

Trebalo je 18 stoljeća da zemlja dosegne svoju 1 milijardu stanovnika, a samo 14 godina da se s 5 milijardi (1984.) broj stanovnika poveća na 6 milijardi (1999.).

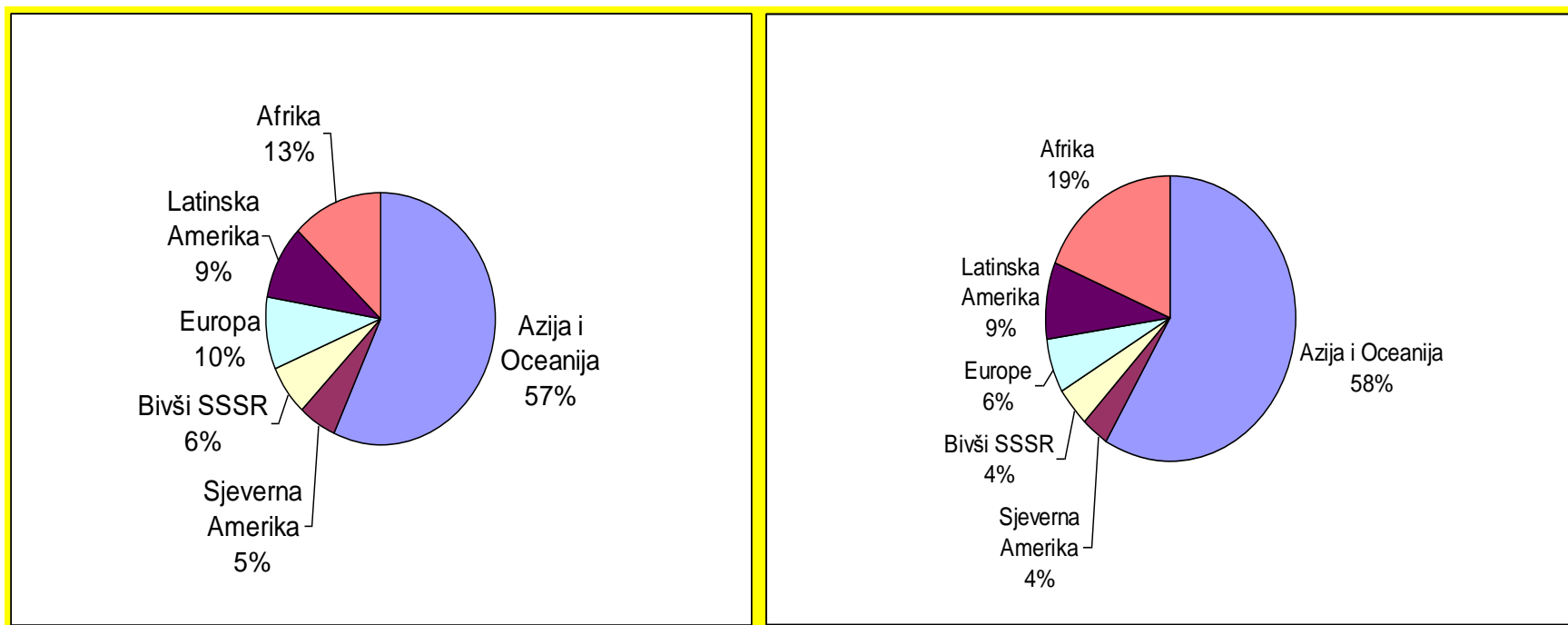
Danice May Camacho s Filipina zaokružila je 31.10. 2011. godini broj stanovnika na Zemlji na **7 milijardi** stanovnika

Svjetska statistika vitalnosti po jedinici vremena: 2015

Vrijeme	Rođeni	Umrli	Prirodni priraštaj
Godina	134,034,782	57,179,795	76,854,987
Mjesec	11,169,565	4,764,983	6,404,582
Dan	367,219	156,657	210,562
Minuta	255	109	146
Sekunda	4.3	1.8	2.4

Izvor: U.S. Census Bureau, [International Data Base](#) (16.03.2015.)

Svjetsko stanovništvo: 1990. i 2020. godine

Izvor: Todaro, M.: Economic Development, 1996.

Zašto trebamo biti zabrinuti?

Teorije o stanovništvu

- Demografske teorije:
  - **Populacionističke** (optimistične)
    - Optimistični stav odgovarao je *ranjoj fazi kapitalističkog razvoja* (16. i 17. stoljeće) jer su teoretičari u to doba bili u funkciji velike države i njene težnje da bude što veća i što jača.
  - **Depopulacionističke** (pesimistične)
    - Pesimistički stav prevladavao je kod teoretičara *razvijenog kapitalizma* (18. i 19. st.).
- Najpopularnija teorija je **Malthusova teorija o stanovništvu**.

Posljedice rasta broja stanovnika

“An Essay on the Principles of Population”

(hrv. Esej o stanovništvu)

Thomas Malthus, 1798.

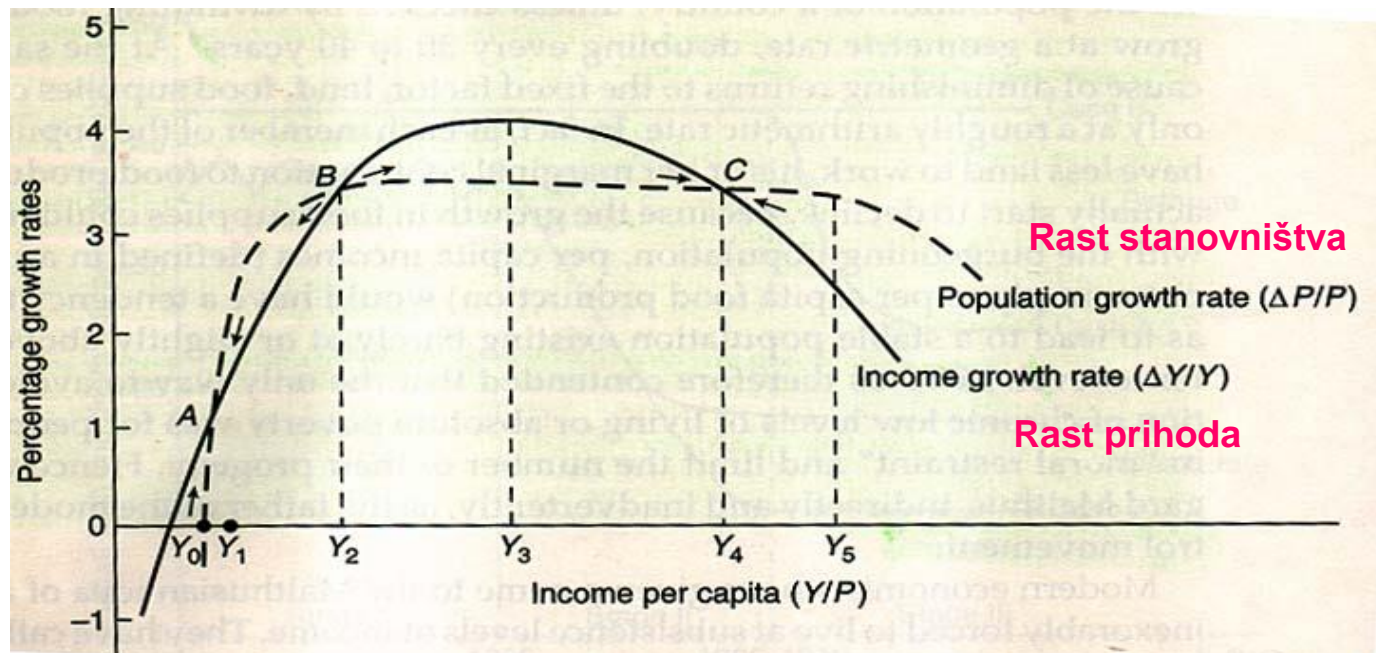
“I think I may fairly make two postulata. First, That food is necessary to the existence of man. Secondly, That the passion between the sexes is necessary and will remain nearly in its present state. These two laws, ever since we have had any knowledge of mankind, appear to have been fixed laws of our nature, and, as we have not hitherto seen any alteration in them, we have no right to conclude that they will ever cease to be what they now are, without an immediate act of power in that Being who first arranged the system of the universe, and for the advantage of his creatures, still executes, according to fixed laws, all its various operations.

...

Assuming then my postulata as granted, I say, that the **power of population** is indefinitely **greater** than the **power in the earth to produce subsistence** for man. Population, when unchecked, increases in a geometrical ratio.”

Izvor: <http://www.ac.wwu.edu/~stephan/malthus/malthus.1.html>, 13.02.2012.

Malthusova zamka stanovništva

Izvor: Todaro, M.: Economic Development, 1996.

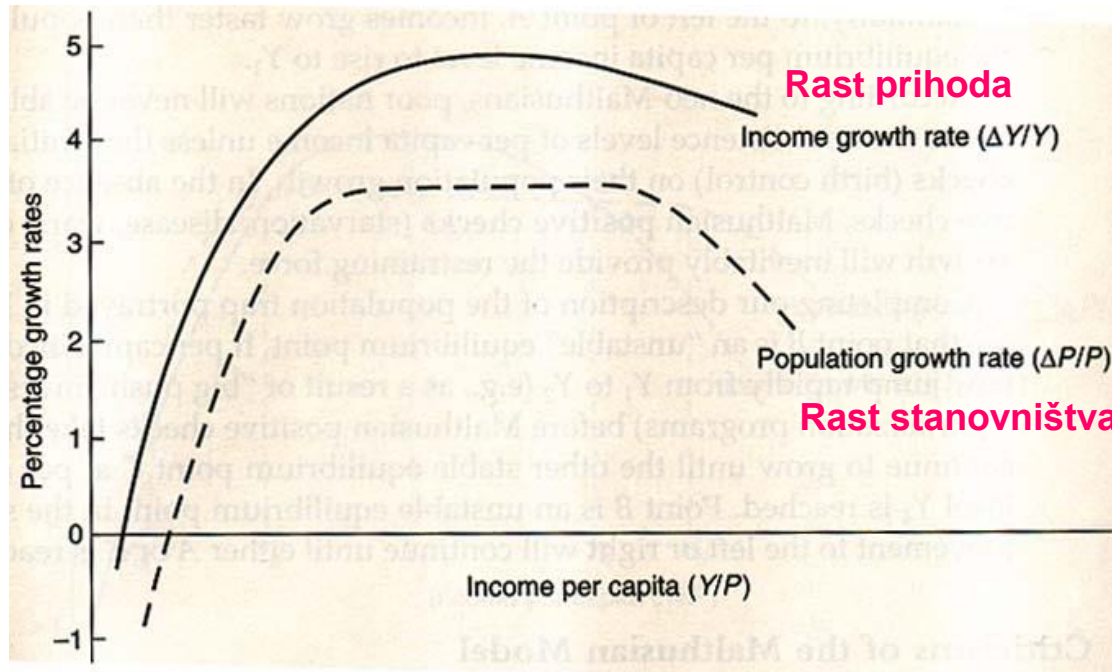
■ Osnovne pretpostavke:

1. **Prirodni zakon** razvoja stanovništva: *geometrijska progresija*
2. **Zakon opadajućih prinosa** u poljoprivredi: *aritmetička progresija*

■ Zaključak:

- **Broj stanovnika > sredstva za uzdržavanje** (hrana): bijeda stanovništva

Kritika maltezijske zamke stanovništva

Izvor: Todaro, M.: Economic Development, 1996.

- Zamjerke:
  - kretanje stanovništva ovisi o **ljudskoj volji** i **svjesnom djelovanju** društva (**Richard Jones, 1859**).
  - ignoriranje utjecaja **tehnološkog progressa**

Stanovništvo: *činitelj gospodarstvenog razvoja*

- **Stanovništvo u procesu proizvodnje:**
  - uloga: radna snaga
- **Stanovništvo u procesu potrošnje:**
  - uloga: demografski i ekonomski okvir tržišta
- **Stanovništvo i ne-ekonomske funkcije:**
  - politički i društveni učinci

Obilježja stanovništva

■ Kvantitativna:

- Broj stanovnika
- Kretanje stanovnika
- Gustoća stanovnika

■ Kvalitativna:

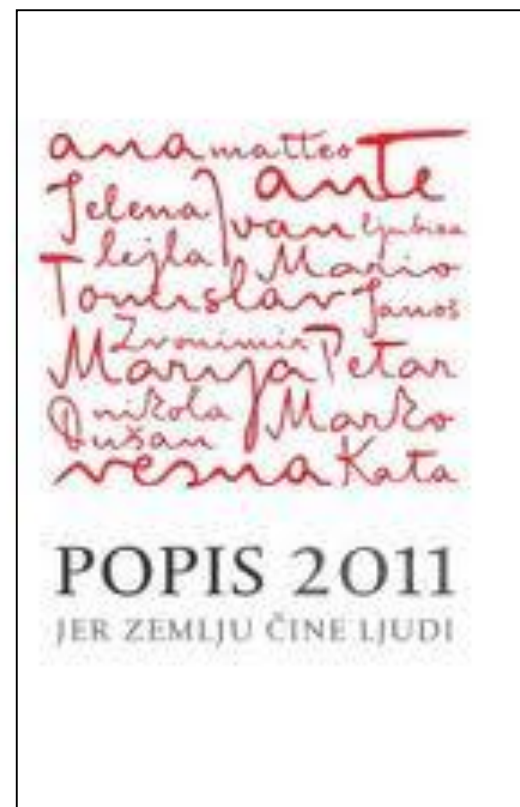
- Dobna struktura
- Spolna struktura
- Struktura prema aktivnosti
- Ekonomijska struktura
- Obrazovna struktura

Broj stanovnika

■ Popis stanovništva

- proces prikupljanja, obrade i objavljivanja demografskih, ekonomskih, obrazovnih i socijalnih podataka populacije neke zemlje u određeno vrijeme.
- najveće je statističko istraživanje kojem je cilj prikupiti osnovne podatke o broju, teritorijalnom rasporedu i sastavu stanovništva prema njegovim demografskim, ekonomskim, obrazovnim, migracijskim i ostalim obilježjima.
- prikupljaju se podaci o kućanstvima i stanovima te njihovim obilježjima.

Prirodno kretanje stanovništva

Temeljni demografski pokazatelji prirodnog kretanja stanovništva:

- **Broj stanovnika** je ukupni broj stanovnika u jednoj državi.
- **Natalitet** (rodnost) je udio novorođenih u populaciji.
  - Iskazuje se statistički, **stopom nataliteta**: broj novorođenih na 1000 stanovnika u godini dana.
- **Mortalitet** (smrtnost) je udio umrlih u populaciji.
  - Iskazuje se statistički **stopom mortaliteta**: broj umrlih na 1000 stanovnika u godini dana.
- **Prirodni prirast** je razlika između nataliteta i mortaliteta.

Prirodno kretanje stanovništva: izabrani pokazatelji za Republiku Hrvatsku

BROJ STANOVNIKA (u tisućama)	2007.	2008.	2009.	2010.	2012.	2013.
	4 436	4 437	4 429	4 418	4 267	4 256
Rođeni: živorodeni	41 910	43 753	44 577	43 361	41 771	39 939
   mrtvoređeni	160	176	177	185	130	144
Umrli: ukupno	52 367	52 151	52 414	52 096	51 710	50 386
   dojenčad	234	195	235	192	230	162
Prirodni prirast	-10 457	-8 398	-7 837	-8 735	-9 939	-10 447

Izvor: Državni zavod za statistiku: Hrvatska u brojkama, 2011. i DZS,
http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2013/07-01-01_01_2013.htm, (9.3.2014.); DZS, Hrvatska u brojkama
 2014 (2014), Zagreb

Mehaničko kretanje stanovništva

Migracije ili **preseljavanje stanovništva** označava prostornu pokretljivost stanovništva.

■ Podjela migracija stanovništva:

Prema smjeru kretanja:

- **Imigracije** označavaju doseljavanje stanovništva.
- **Emigracije** označavaju odseljavanje stanovništva.

Prema prostoru kretanja:

- **Unutarnje migracije** podrazumijevaju preseljenje stanovnika unutar jedne države.
- **Vanjske migracije** podrazumijevaju preseljenje osoba iz jedne države u drugu s namjerom stalnog nastanjenja.

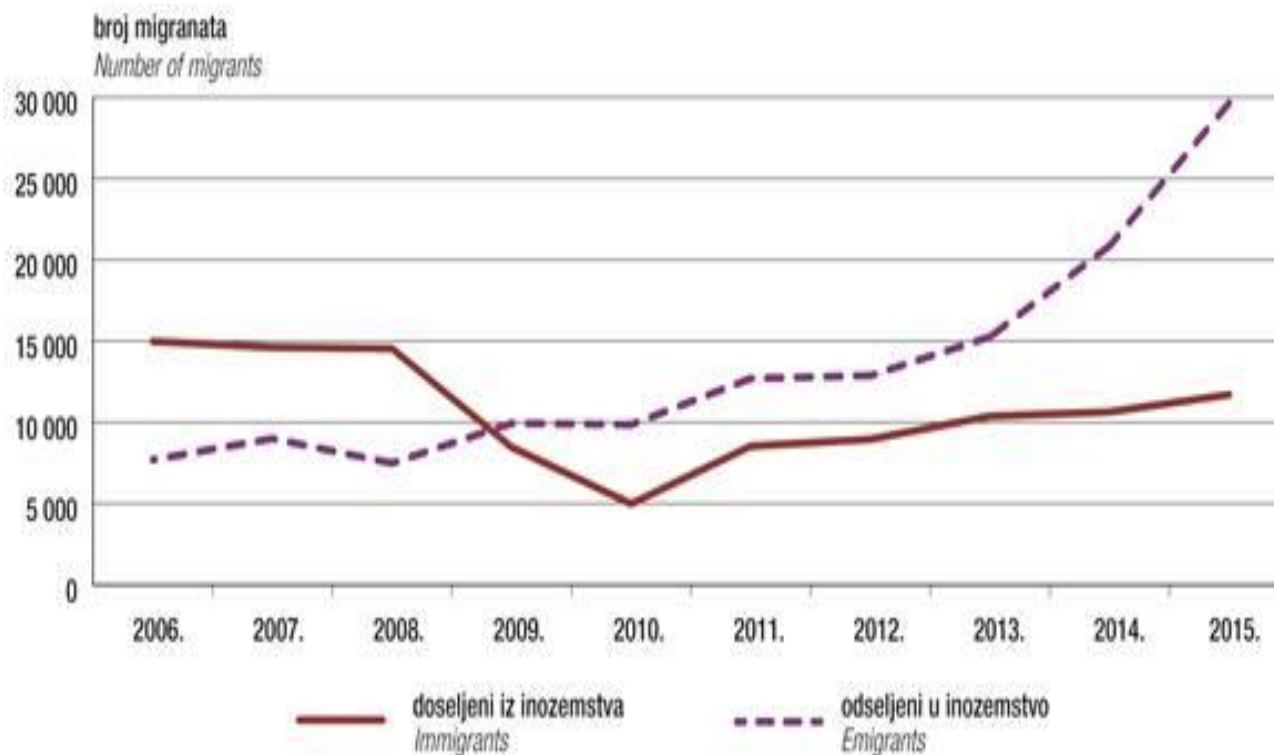

Pokazatelj kretanja stanovništva:

- **Migracijski saldo stanovništva** (neto migracija) jest razlika broja doseljenih i broja odseljenih stanovnika danog područja ili države u određenom vremenskom razdoblju.

Vanjske migracije

G-1. SALDO MIGRACIJE STANOVNIŠTVA REPUBLIKE HRVATSKE S INOZEMSTVOM OD 2006. DO 2015.
NET MIGRATION OF POPULATION OF REPUBLIC OF CROATIA WITH FOREIGN COUNTRIES, 2006 – 2015

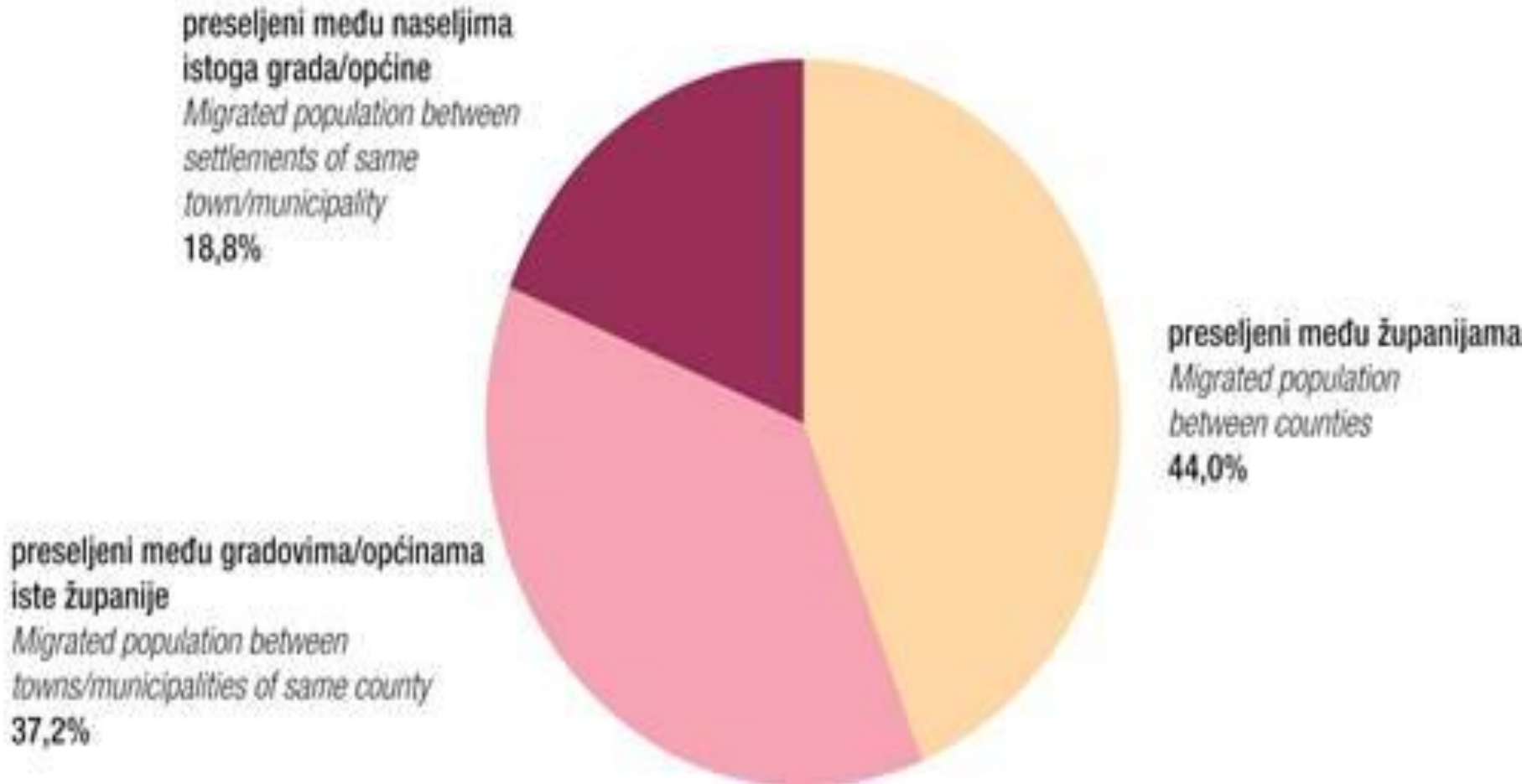
11.706 } Migracijski
29.651 } saldo
- 17.945

Vanjske migracije: selektivni podaci za RH u 2013.

- **Saldo migracije** stanovništva Republike Hrvatske s inozemstvom bio je *negativan* i iznosio je **-17 945 u 2015.** (usporedno -10220 u 2014; -4884 u 2013; -3918 u 2012.).
- **Struktura migranata:** migranti su većinom između **20-39 godina starosti**; u ukupnom broju doseljenih osoba iz inozemstva veći je udio muškaraca; u ukupnom broju odseljenih osoba u inozemstvo je u rasponu dobi **20-54 godina starosti**, također je veći udio muškaraca (51,8%).
- **Prema zemlji prethodnog prebivališta:**
  - Najviše je **doseljenih** stanovnika iz Bosne i Hercegovine (19,8%), ostalih europskih zemalja kao npr. Švicarska, Rusija, Ukrajina (36,2%), Njemačke (8,4%), ostalih zemalja svijeta kao npr. Kine, SAD-a, Kanada (13,5%). → Došlo u: **Grad Zagreb, Splitsko-dalmatinska županija**
  - Najviše **odseljenih** stanovnika ide prema Europi (90%), a ostali prema Sjevernoj i Srednjoj Americi, Južnoj Americi, Oceaniji, itd. (3%). Od europskih zemalja, najviše odseljavaju u zemlje Europske unije (Njemačka, Austrija, Italija, Slovenija). → Otišlo iz: **Zagreba, Sisačko-moslavačka, Splitsko-dalmatinske županije, Osječko-baranjska županija**

Unutarnje migracije

G-6. MIGRACIJA STANOVNIŠTVA UNUTAR REPUBLIKE HRVATSKE U 2015. PREMA PODRUČJU PRESELJENJA INTERNAL MIGRATION OF POPULATION OF REPUBLIC OF CROATIA, BY PLACE OF MIGRATION, 2015

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2015.

http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2014/07-01-02_01_2014.htm, 16.3.2015.

Unutarnje migracije: selektivni podaci za RH u 2013.

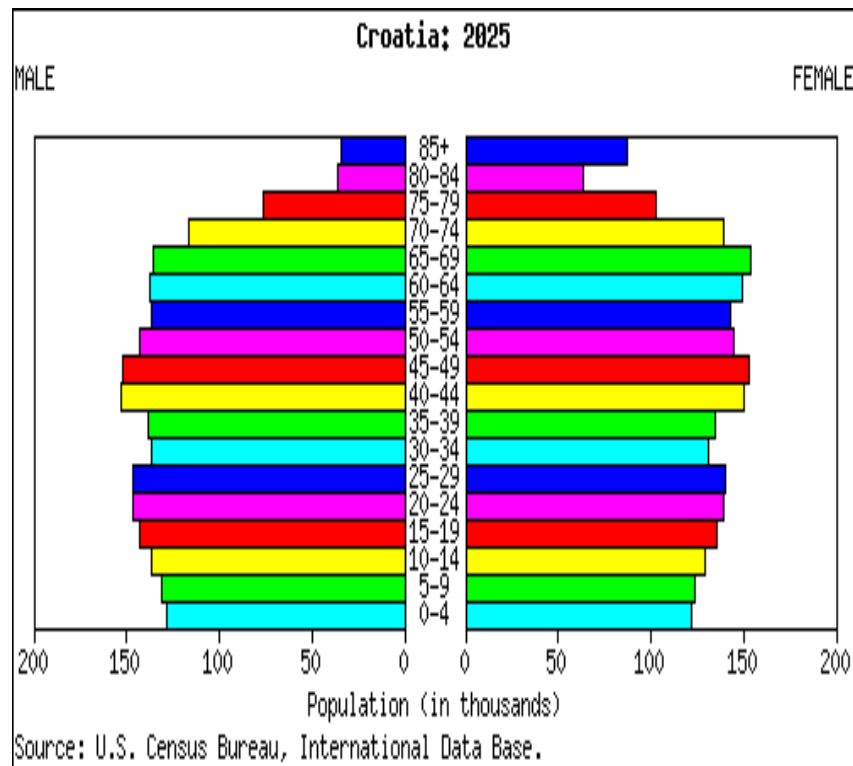
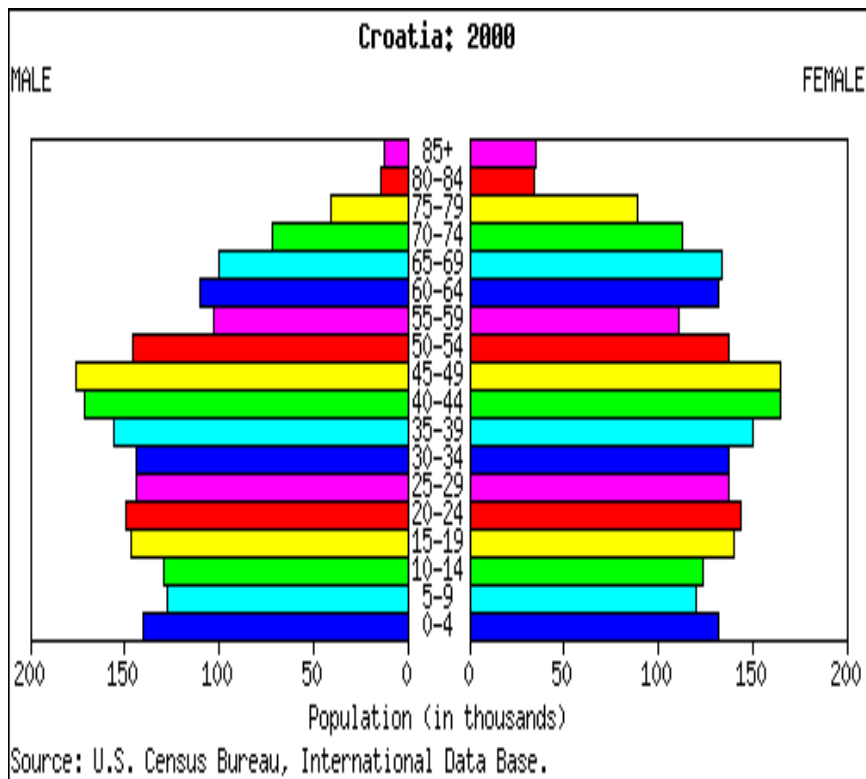
- U 2015. naselje stalnog stanovanja (prebivalište) unutar Republike Hrvatske promijenilo je **75927 osoba**.
- Preseljeno stanovništvo prema starosti i spolu:
  - Najviše preseljava stanovništva u dobi od **20 – 39 godina starosti (44,2%)**, od toga više žena nego muškaraca.
- Pozitivan migracijski saldo bilježe sljedeće županije:
  - Dominacija grada Zagreba kao migracijske destinacije.
  - Zagrebačka, Zadarska, Istarska, Primorsko-goranska, Dubrovačko-neretvanska županija

Dobna struktura stanovništva

- **Pre-radni kontigent: 0-14**
- **Radni kontigent: 15-59 (ž) ili 15-64 (m)**
- **Postradni kontigent: 65 i više**

Radno sposobno stanovništvo

Populacijska piramida: 2000. i 2025.

Spolna struktura stanovništva

Ekonomsko značenje:

- utjecaj na obujam radne snage, gospodarske aktivnosti, razvoj određenih gospodarskih djelatnosti
- Podjela stanovništva prema spolu u RH (2011.):
  - Muškarci: 48.25%
  - Žene: 51.75%

Rodna asimetrija na tržištu rada Republike Hrvatske

Godina	Ukupno nezaposlenih	Žene
2005.	307.851	182.421
2006.	293.153	177.649
2007.	254.484	156.708
2008.	240.455	149.986
2009.	291.545	165.238
2010.	319.845	172.940
2011.	305.333	163.925
2012.	324.324	172.245
2013.*	345.112	182.042

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje;

*za 2013. godinu *Godišnjak 2013.*, http://www.hzz.hr/UserDocslImages/HZZ_Godisnjak_2013.pdf, (16.3.2015.)

Iako su žene **demografska većina** u svjetskoj populaciji, one su u isto vrijeme **gospodarska manjina**, zbog socijalnog, ekonomskog i političkog nepovoljnog položaja u odnosu na muškarce.

Relativno učešće ženske populacije u različitim kategorijama u Republici Hrvatskoj

Opis/kategorija	% učešće žena
Vlada RH	30%
Saborske zastupnice	25%
Županice	5%
Gradonačelnice	11%
Vlast na županijskoj i gradskoj razini	13%
Općinska vijeća	7%
Radnica na crno	65%
U Nadzornim odborima u trgovačkim društvima	19%
Osnivači trgovačkih društava	25%
Rukovodeća mjesta (sve razine menadžmenta)	27%
Top menadžment u RH	6%

Izvor: Statistički ljetopis RH 2002., DSZ, Zagreb, 2003. i ostali razni izvori.

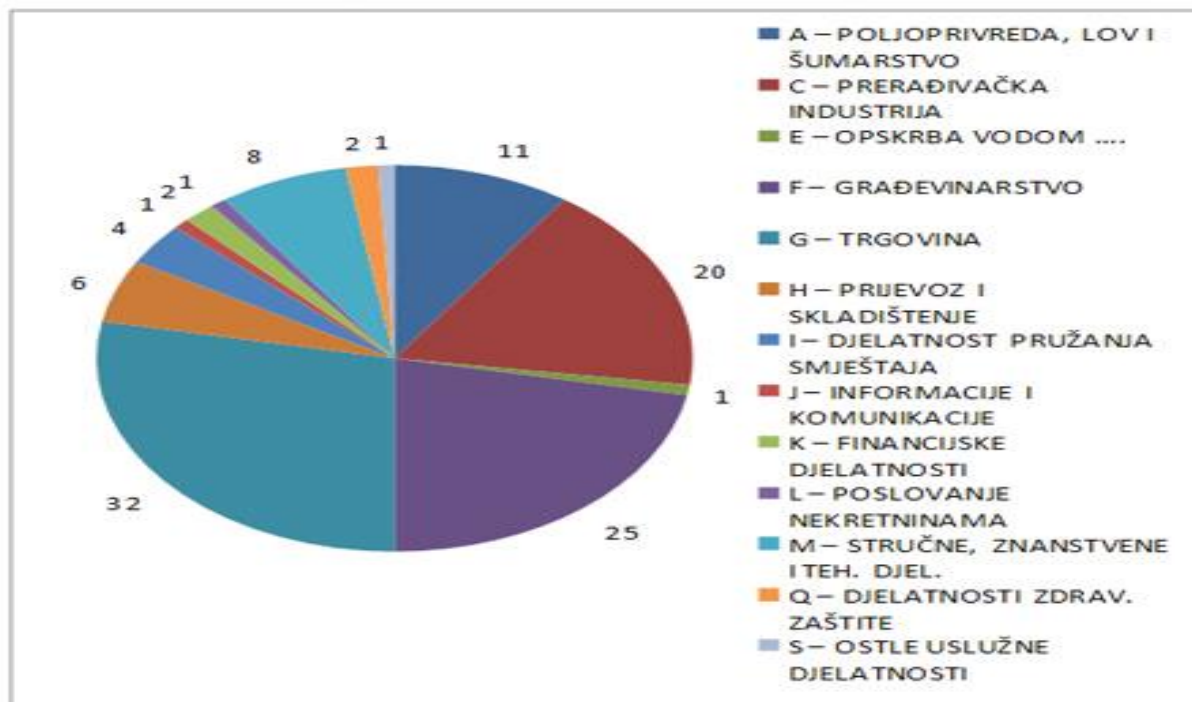
Struktura stanovništva prema aktivnosti

KATEGORIJA STANOVNIŠTVA	UKUPAN BROJ STANOVNIKA (U TISUĆAMA)						
	2007.	2008.	2009.	2010.	2012.	2013.	2014.*
Radni kontigent (15+)	3 657	3 680	3 708	3 752	3 832	3619	3614
Aktivno stanovništvo	1 785	1 785	1 765	1 747	1 709	1851	1939
Zaposleni	1 614	1 636	1 605	1 541	1 402	1525	1635
Nezaposleni	171	149	160	206	307	326	304
Neaktivno stanovništvo (15+)	1 872	1 895	1 943	2 005	2 125	1768	1675

Izvor: Državni zavod za statistiku, http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2013/09-02-07_02_2013.htm, (9.3.2014.); za 2013. i 2014. godinu: http://www.dzs.hr/Hrv/system/first_results.htm, (16.3.2015.) *Vrijednosti su uzete za 3. kvartal (VII-IX mjesec).

- Podjela stanovništva prema aktivnostima:
  - **Aktivno stanovništvo:** ubrajaju se sve osobe koje stvarno rade ili bi željele raditi (tj. uključuje i nezaposlene ali ne svojom voljom); još se naziva **radna snaga**
  - **Neaktivno stanovništvo: osobe s osobnim primanjima** (ubrajaju se osobe do navršениh 15 godine i osobe u radno sposobnom stanovništvu koje nisu zaposlene, npr. umirovljenici) i **uzdržavani stanovnici** (nezaposlene osobe, npr. domaćice).

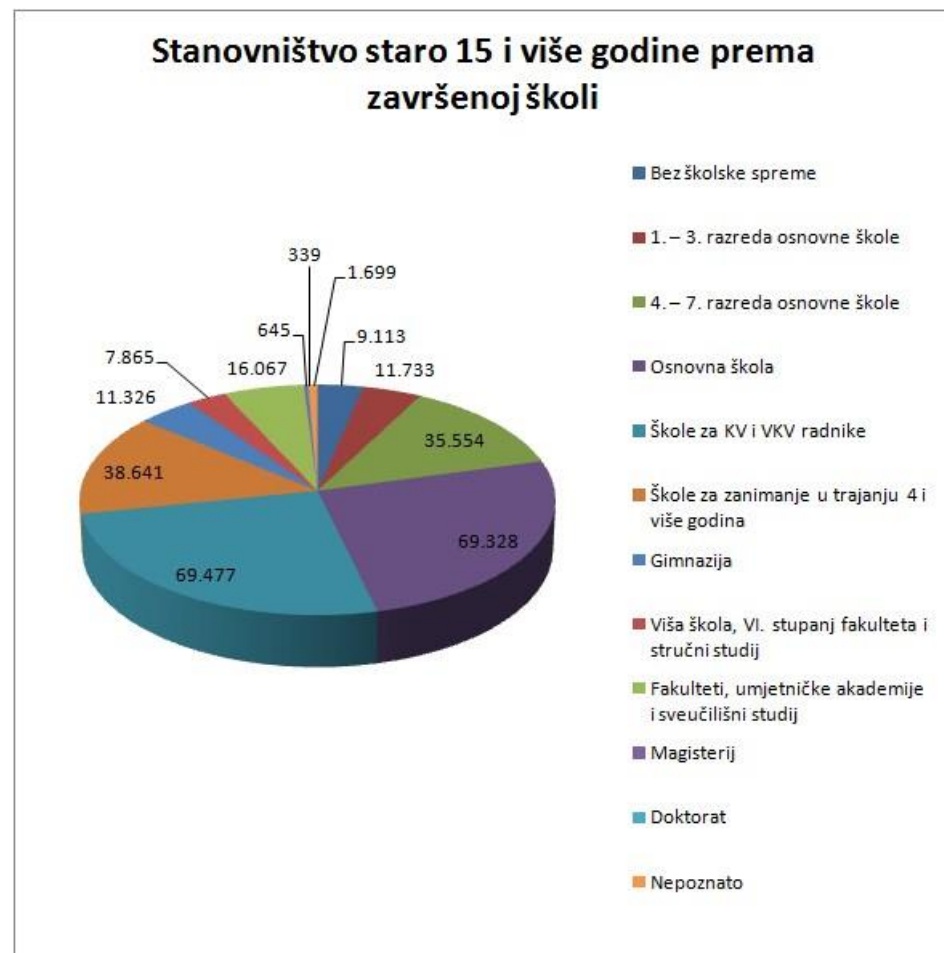
Ekonomska struktura stanovništva

- Podjela stanovništva prema područjima djelatnosti:
  - Poljoprivreda, prerađivačka industrija, građevinarstvo i trgovina zapošljavanju najveći broj aktivnih stanovnika.
  - Struktura zaposlenosti odgovara strukturi modernog mješovitog gospodarstva: najmanji broj zaposlenih u primarnom sektoru, najviše u tercijarnom sektoru
    - udio u BDP = 2% poljoprivreda + 38% industrija + 60% usluge (DSZ, 2010.)

Obrazovna struktura

- Podjela stanovništva prema završenoj školi.
- Važnost za gospodarski rast i razvoj (*modeli rasta*):
  - Klasični modeli ekonomskog rasta zagovarali su investicije u **fizički kapital** (npr. R. Solow)
  - Suvremeni modeli ekonomskog rasta zagovaraju investiranje u **znanje** (K. Arrow) i **ljudski kapital** (G.M. Mankiw).

Izvor: Državni zavod za statistiku

- O ulaganjima u obrazovanje ovisi školski standard.
  - Iznosi novca koji se ulaže u obrazovanje jednog građanina tijekom osnovne i srednje škole **variraju od 100.000 dolara** u Austriji, Danskoj, Islandu, Italiji, Luxembourg, Norveškoj, Švicarskoj i SAD-u, **do manje od 40.000** u Meksiku, Poljskoj, Slovačkoj, Turskoj, Brazilu te Čileu.

- Hrvatska, prema podacima koje je navela u pregovorima s EU, izdvaja daleko manje:
  - Jedan **osnovnoškolac državu godišnje stoji 2.170 eura**, zemlje EU izdvajaju 4.000, a SAD čak 7.000 eura.
  - Za školovanje jednog **srednjoškolca Hrvatska godišnje izdvaja 2.200 eura**, zemlje EU 6.000, a SAD 8.000 eura.
  - **Na jednog studenta kod nas godišnje troši 3.400 eura**, u zemljama EU 8.000, a u SAD-u 20.000 eura.

- Trošak školovanja uključuje i plaće nastavnika koje u Hrvatskoj čine čak 80% prosvjetnog proračuna.

Budućnost:

najstariji narod ili najstaračkiji narod ???

- **Opravdana zabrinutost hrvatskih demografa (npr. J. Gelo, A. Wertheimer-Baletić):**
  - Niska stopa prirodnog priraštaja (3,5 milijuna za 50 godina?!)
  - Pojačani (e)migracijski pritisci stanovništva u dobi od 20-39 godina starosti
  - Starenje stanovništva → **depopulacija**

Depopulacija je pojava smanjenja broja stanovnika nekog kraja ili zemlje zbog iseljavanja i malog prirasta broja rođenih.

■ Nužni koraci:

- Nacionalna populacijska politika (2006.):
  - cilj zaustaviti negativna demografska kretanja

- **Mjere:** porezne olakšice, doplaci za djecu, roditeljni dopusti, roditeljne naknade...
  - **Kombinatorna rješenja:** mjere u oblasti stambene politike ili u oblasti zdravstvene, obrazovne politike, mjere na tržištu rada...
  - **Preduvjet:** ekonomski zdravo gospodarstvo

- Ocjena stanja u HR: Što se tiče dječjih doplataka, poreznih olakšica te roditeljskih dopusta, hrvatska obiteljska politika zadovoljava osnovne europske standarde. Međutim, zbog nedovoljno razvijenih usluga, ona nije primjerena potrebama modernom obiteljskom modelu “dvaju hranitelja”, odnosno usklanivanja obiteljskih i radnih obveza